

**NARAȚIUNI ÎN PROCESELE-VERBALE DE INTEROGATORIU ALE
SECURITĂȚII: CRONOLOGIA ANCHETEI
„RUGULUI APRINS” DE LA ANTIM***

IOANA-ZOIA URSU
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia/
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

**Narratives Inside the Interrogation Documents of the Securitate: the Chronology of the
Investigation of the ”Burning Bush” from Antim**

ABSTRACT

The present paper offers insight into the content of the interrogation records from the 1958 criminal investigation of the Burning Bush group of clergy and intellectuals. Most of these intellectuals and clerics were arrested in June 1958, after several years of informative surveillance by the Securitate, and underwent a long investigation throughout the summer of 1958. Their trial took place in October and November, and their prison sentence was finally received in November. Most of them served political detention until 1963 or 1964, with leader hieroschemamonk Daniil dying in prison and writer Vasile Voiculescu soon after finishing his sentence. The following research explores the interrogation documents created by the Securitate during the investigation from the summer 1958, establishing a chronology of the investigation, while discussing the existent narratives and the Securitate’s attempt of generating a coherent discourse on the group’s culpability.

Cuvinte-cheie: represiune politică, represiune religioasă, analiza discursului, arhivele Securității, clerici și intelectuali în comunism

Key words: political repression, religious repression, discourse analysis, Securitate archives, clergy and intellectuals during communism

Intelectualii „Rugului Aprins” nu sunt celebri în peisajul universului concentraționar românesc pentru afilierea lor politică, ideologică sau pentru rezistența armată împotriva regimului comunist lipsit de legitimitate, ci pentru experiența lor spirituală și un mod de a fi liber al intelectualului în Biserică. Ei continuă să atragă atenția cercetătorilor din diferite sfere de studiu (istorie, teologie, antropologie, literatură) și e foarte posibil ca interesul pentru evenimentele de la Antim și experiența acestor prieteni-intelectuali-clerici în anii comunismului să rămână în continuare un magnet pentru dorința noastră de cunoaștere a

* Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 153770, cu titlul: „Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă – ACADEMIKA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.

trecutului și a formelor de *convivialitate spirituală* pe care istoria le ascunde, chiar și în timpurile ei întunecate și vitrege.

Proiectul cu valențe spirituale și religioase, inițiat la invitația mitropolitului Tit Simedrea la Cernăuți, în 1943¹, sub forma unei retrageri spirituale, avea să fie transpus fericit, de la mijlocul anilor 1940, în spațiul Mănăstirii Antim, într-o îmbinare de spiritualitate și cultură ce păstra în centrul ei practica Rugăciunii inimii (ce mai este numită și a minții, rugăciunea neîncetată sau rugăciunea lui Iisus)². Acești ani au fost zugrăviți viu în memoria participanților³, însă întâlnirile de la Antim aveau să se încheie în 1948, odată cu instaurarea regimului comunist, schimbarea starețului mănăstirii (arhimandritul Vasile Vasilache a fost înlocuit cu Valerian Zaharia) și interzicerea de către regim a tuturor asociațiilor și a formelor de întrunire (aprilie 1948). Principalii membri clerici participanți la întâlnirile de la Antim au fost dispersați la diferite mănăstiri din țară (Sandu Tudor/ieromonahul Agaton, la Mănăstirea Crasna, județul Gorj, de unde avea să fie arestat și închis în perioada 1950-1952; arhimandritul Benedict Ghiuș și fratele Andrei Scrima, la Mănăstirea Neamț; arhimandritul Sofian Boghiu și ieromonahul Felix Dubneac, la Mănăstirea Plumbuita).

Pe la mijlocul anilor '50, după eliberarea din închisoare a ieromonahului Agaton, tunderea lui în schima mare monahală cu numele de Daniil și stabilirea lui în Neamț, ca stareț al schitului Rarău (1953), principalii prieteni-participanți la întâlnirile de la Antim se regăsesc unii pe alții periodic în București. Ghiuș și Scrima revin la București în 1953-1954, iar ieroschimonahul Daniil părăsește și el ocazional Schitul Rarău pentru păstrarea legăturilor cu vechile cunoștințe aflate la București și în preajma Patriarhiei. Au loc revederi și reuniuni, și, în cele din urmă, câțiva din vechii prieteni ajung să se întâlnească în casa fostului profesor universitar Alexandru Mironescu, prieten apropiat al ieroschimonahului Daniil (Sandu) Tudor. Discuțiile lor, așa cum obișnuiau și în vremea întâlnirilor de la Antim, cuprindeau subiecte de spiritualitate, cu ocazionale discuții provocate de situația politică internă și externă.

Tot în aceeași perioadă, studentul George Văsâi face cunoștință cu ieroschimonahul Daniil și, în urma unei excursii la mănăstiri, împreună cu alți doi colegi de la Facultatea de Arhitectură, ajunge să se apropie de grupul vechilor prieteni și clerici de la Antim.

¹ Intitulat *Șapte zile de priveghere* și născut în urma colaborării dintre ziaristul Sandu Tudor și mitropolitul Tit Simedrea, evenimentul a constat într-o serie de conferințe, dezbateri și discuții la care și-au dat concursul: Alexandru Mironescu, Alexandru Elian, Paul Sterian, Petre Manoliu, Anton Dumitriu, arhim. Benedict Ghiuș, pr. Nicolae M. Popescu și Sandu Tudor. Subiectele alese pentru dezbateri se refereau la spiritualitate, apologetică și mistică ortodoxă (vezi Plămădeală 2002, p. 26).

² „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul!” e o rugăciune cu o bogată tradiție ascetică și mistică în creștinismul ortodox.

³ Scrima 1996.

Acești câțiva studenți de la Arhitectură, împreună cu fiul profesorului Mironescu, Șerban (student la Litere), participă și ei periodic la întâlnirile care au loc în apartamentul familiei Mironescu din strada Vasile Lascăr, nr. 23-25. Tinerii se apropie de credința creștină, încep să îi frecventeze pe părinții Benedict Ghiuș și Sofian Boghiu pentru spovedanie și îndrumare, iar unii dintre ei se întâlnesc separat pentru discuții spirituale sau pentru a se ruga împreună⁴.

La sfârșitul anului 1956, o semnalare este făcută Securității cu privire la faptul că „Arhimandritul Ghiuș Benedict împreună cu călugărul Sandu Tudor au format în București un grup dușmănos din studenți de la Institutul de Arhitectură, grup care ține ședințe secrete în casa prof. Mironescu Alex.”⁵. În urma acestui denunț, Securitatea deschide un dosar de verificare⁶, care se transformă mai apoi în dosar de urmărire informativă de grup⁷, astfel încât, pe parcursul anului 1957 și în prima jumătate a anului 1958, Securitatea documentează acțiunile persoanelor participante la întâlniri sau chiar ale cunoștințelor apropiate ale familiei Mironescu.

În luna iunie 1958, au fost arestate un număr de 16 persoane⁸ considerate ca fiind în legătură cu aceste întâlniri, sub acuzația de a fi alcătuit un „grup subversiv” care „desfășura activitate subversivă sub masca misticismului religios”⁹ și care fusese încadrat la categoria de evidență operativă a Securității drept „activitate subversivă organizată în grup dusă sub masca cultului ortodox”.

Activitatea tuturor celor 16 arestați în iunie 1958 avea prea puțină legătură cu întâlnirile „Rugului Aprins” de la Antim și nu avea suficientă legătură cu întâlnirile din casa familiei Mironescu. Cu toate acestea, organele de represiune au propus falsa narațiune a unui grup coerent, coagulat și bine organizat, care prezintă atitudini dușmănoase față de regim și care complotează împotriva statului, continuând vechea activitate a unei asociații cunoscute sub numele „Rugul Aprins”. Lotul arestaților din iunie 1958 va ajunge, așadar, să fie cunoscut drept lotul „Rugului Aprins”, chiar dacă membrii lui nu au avut întotdeauna legătură directă cu întâlnirile de la Antim din anii 1945-1948.

Ancheta s-a desfășurat din a doua jumătate a lunii iunie 1958 până în septembrie 1958, în timp ce procesul a continuat pe parcursul lunii octombrie, sentința cu nr. 125 fiind pronunțată de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare

⁴ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 2214, vol. 3, f. 148.

⁵ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 2214, vol. 1, f. 1.

⁶ *Loc. cit.*

⁷ *Loc. cit.*

⁸ Sandu Tudor, Alexandru Făgețeanu, Benedict Ghiuș, Roman Braga, Sofian Boghiu, Felix Dubneac, Arsenie Papacioc, Alexandru Mironescu, George Văsâi, Șerban Mironescu, Nicolae Rădulescu, Grigore Dan Pistol, Gheorghe Dabija, Vasile Voiculescu, Dumitru Stăniloae, Emanoil Mihăilescu.

⁹ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 2214, vol. 1, f. 10.

în ședința publică din 8 noiembrie 1958¹⁰. Recursurile depuse au fost lipsite de rezultat¹¹, așa încât cei arestați au executat în cele din urmă detenție în penitenciarul Aiud (Daniil Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Dumitru Stăniloae, Sofian Boghiu, Adrian Făgețeanu, Arsenie Papacioc, Felix Dubneac, Benedict Ghiuș, Vasile Voiculescu), Jilava (Al. Mironescu, George Văsâi, D. Stăniloae, S. Boghiu, Nicolae Rădulescu, B. Ghiuș, V. Voiculescu), Gherla (G. Văsâi, Emanoil Mihăilescu, Grigore Dan Pistol, Gheorghe Dabija), Periprava (Roman Bragam, Șerban Mironescu, Emanoil Mihăilescu, N. Rădulescu), Salcia (G. Văsâi, Ș. Mironescu, Em. Mihăilescu, R. Braga, N. Rădulescu, Gh. Dabija), Giurgeni (Ș. Mironescu, R. Braga, N. Rădulescu), Galați (S. Boghiu, B. Ghiuș) și Ostrov (Ș. Mironescu, S. Boghiu, R. Braga, A. Făgețeanu, F. Dubneac, B. Ghiuș)¹².

Activitatea celor arestați¹³ în lotul „Rugului Aprins” fusese anterior documentată de lucrătorii Securității în cadrul a două acțiuni informative: pe de o parte, dosarul deschis în ianuarie 1957¹⁴ de către Biroul I al Serviciului IV al Direcției a III-a a Securității, (în care erau cuprinși cei care se întâlneau în București, acasă la Alexandru Mironescu), iar pe de altă parte, exista deja o acțiune informativă în desfășurare (un dosar de verificare transformat în dosar de urmărire informativă grup¹⁵, în februarie 1956¹⁶, de către Direcția Regională Suceava a Ministerului Afacerilor Interne, care-l avea ca titular pe Alexandru Teodorescu/Sandu Tudor (ieroschimonahul Daniil), suspect de activitate legionară desfășurată sub masca religiei¹⁷; în acest dosar informativ al Regiunii Suceava apar menționați și călugării Arsenie Papacioc, Roman Braga, Adrian Făgețeanu, Leonida Plămădeală, Paulin Lecca și mănăstirile Sihăstria, Slatina și Rarău și se urmărește ceea ce Securitatea consideră a fi „activitate dușmănoasă organizată”¹⁸.

Supravegherea informativă a călugărilor (și a clericilor, în general) bănuți a manifesta „atitudini” sau „activitate dușmănoasă” nu era o noutate; încă din 1949, recomandările Serviciului Culte și Secte al Securității atrag atenția cu

¹⁰ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 4, f. 216-230.

¹¹ Cu excepția studentului Grigore Dan Pistol, a cărui detenție este computată în 17 aprilie 1959; *loc. cit.*, f. 325.

¹² Conform fișelor matricole nominale, consultate la <https://iicmer.ro/fise-matricole-nou/?drawhttps://www.iicmer.ro/fise-matricole-nou/?drawerer>, accesat la data de 15.05.2023.

¹³ În luna februarie 1958 este arestat primul membru al lotului, ieromonahul Adrian Făgețeanu. Arestarea lui poate fi pusă în legătură cu identitatea politică anterioară a lui Adrian Făgețeanu (fost comisar de poliție la Fălticeni și Bacău, arestat în 1941 și condamnat la 5 ani de închisoare în contextul rebeliunii legionare, apoi rearestat între 1950-1956). Restul membrilor au fost arestați în noaptea de 13/14 iunie 1958.

¹⁴ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 2214, vol. 1-6.

¹⁵ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 211015, vol. 1-3.

¹⁶ ACNSAS, Fond Informativ, dos. 211015, vol. 1, f. 1.

¹⁷ *Loc. cit.*

¹⁸ *Loc. cit.*, f. 307.

privire la sarcina instituției represive de a „demasca elementele care se folosesc de masca religiei pentru a instiga împotriva regimului”¹⁹ și avertizează că, pe măsura lichidării dușmanilor politici, „elementele dușmănoase [...] se vor refugia în număr crescând în activitatea sub mască religioasă, astfel că problema cultelor va crește și va deveni din ce în ce mai ascuțită, nu numai în viitorul imediat, dar și în viitorul ceva mai îndepărtat”²⁰. Sub lupa Securității s-au aflat atât preoții de mir²¹, cât și călugării²².

O notă a DGSP²³ din 1950 remarca faptul că „manifestările dușmănoase din ce în ce mai dese” împotriva regimului „se datoresc în primul rând atmosferei întreținute de [...] elemente ostile”; constatările Securității plecau de la călugări care ascunseseră sau ajutaseră legionari, care au trimis ajutoare alimentare greco-catolicilor reținuți la mănăstirea Căldărușani, călugări sau călugărițe care „tănuiseră armament sau muniții”²⁴, însă ajungeau să-i includă și pe monahii care nutreau „sentimente ostile regimului actual”, aveau idei „antisovietice”²⁵; pe cei care țineau „predici cu caracter ostil regimului, arătând că orice schimbare omenească nu se poate face decât numai prin credință”²⁶, sau pe cei care erau „element antidemocratic”²⁷, „element ostil regimului” ce purta „discuții antidemocratice”²⁸ cu cei din jur. După enumerarea călugărilor și călugărițelor în cauză, închinoviați în mănăstiri de pe toată suprafața țării, concluzia DGSP, în septembrie 1950, era că, „prin legăturile și comentariile lor, aceste elemente creează în rândul mănăstirilor respective o stare de spirit nefavorabilă regimului, prielnică înjghebării organizațiilor subversive, adăpostirii elementelor dușmănoase [...]”²⁹.

Regimul comunist se instaurase deplin în România abia în 1948 și demarase acțiuni ample de represiune împotriva dușmanilor săi politici. Însă, în anul 1950, regimul ținea cont încă și de grupurile de rezistență anticomunistă din munți sau de alte potențiale amenințări la stabilitatea sa. Nu aceeași era situația în 1958, când regimul a declanșat încă un val represiv pe fondul retragerii trupelor Armatei Roșii de pe teritoriul României.

La sfârșitul anului 1958, un nou regulament al mănăstirilor era elaborat de către Departamentul Cultelor, care prevedea printre categoriile de persoane

¹⁹ Păiușan, Ciuceanu 2001, p. 147.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 183.

²² *Ibidem*, p. 204.

²³ Direcția Generală a Securității Poporului, titulatura Securității în perioada august 1948-martie 1951.

²⁴ Păiușan, Ciuceanu 2001, p. 204.

²⁵ Precum Vasile Vasilache (*ibidem*, p. 209).

²⁶ Precum Sofian Boghiu (*ibidem*, p. 206).

²⁷ Precum Felix Dubneac (*ibidem*).

²⁸ Precum Andrei Scrima (*ibidem*).

²⁹ *Ibidem*, p. 214.

excluse de la intrarea în monahism „elementele contrarevoluționare“, precum și pe cei cunoscuți cu „manifestări dușmănoase“ la adresa regimului comunist³⁰.

Așadar, obsesia Securității pentru identificarea manifestărilor dușmănoase în rândurile Bisericii și suspiciunea constantă de activitate subversivă dusă sub masca religiei sau sub masca cultului ortodox fusese constantă încă de la începuturile regimului. De-a lungul timpului, ea a rămas consecventă în rândurile lucrătorilor de Securitate, condiționați, prin natura muncii lor, să identifice astfel de manifestări în vederea lichidării lor.

Deseori, poziția cadrelor Securității de executați direcți ai politicilor represive a condus la citirea în cheie „dușmănoasă” sau „subversivă” a unor activități religioase sau demersuri spirituale care nu reprezentau amenințări reale la ordinea statului; interpretarea lor ca atare, în special în cadrul unui regim ilegal, a cărui conducere deținea și folosea activ instrumentele represive pentru eliminarea și epurarea tuturor dușmanilor, reali sau imaginați, oferă definiția abuzurilor și nedreptății încarcerărilor cu rațiuni politice.

În această cheie trebuie citită inclusiv redactarea proceselor-verbale de interogatoriu care consemnează desfășurarea anchetei lotului „Rugului Aprins” („Teodorescu Alexandru și alții”) pe parcursul verii anului 1958.

Studiul de față este, așadar, dedicat evenimentelor petrecute în vara lui 1958, din momentul arestării până la încheierea anchetei. Toate documentele care țin de desfășurarea anchetei, din momentul arestării până la proces (precum și documentele din timpul detenției), sunt cuprinse în zece din cele unsprezece volume ale Dosarului cu numărul 202 din Fondul Penal al Arhivei Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS).

Primele două volume ale dosarului conțin cu precădere procesele-verbale de interogatoriu și de confruntare ale acuzaților, alături de procesele-verbale de interogare a martorilor, în următoarea ordine: Teodorescu Alexandru (volumul 1, f. 13-52), Făgețeanu Alexandru (f. 69-163), Ghiuș (Vasile) Benedict (f. 214-248), Braga Roman (f. 268-318), Boghiu (Serghie) Sofian (f. 330-358), Dubneac (Petre) Felix (f. 369-418), Papacioc (Anghel) Arsenie (volumul 2, f. 43-113), Mironescu Alexandru (f. 124-173), Văsai George (f. 187-234), Mironescu Șerban (f. 245-313), Rădulescu Nicolae (f. 326-348), Pistol Grigore Dan (f. 359-375), Dabija Gheorghe (f. 387-394), Voiculescu Vasile (f. 402-421), Stăniloiaie Dumitru (f. 430-443), Mihăilescu Emanoil (f. 452-467).

Al treilea volum, în număr de doar 33 de file, cuprinde „materiale corp delict privind activitatea contrarevoluționară”³¹, o gamă variată de copii după articole de ziar aparținând lui Sandu Tudor, copii după manuscrise și poezii ale

³⁰ Enache 2009.

³¹ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 3, f. 4.

lui Vasile Voiculescu, fițuici cu note aparținând lui Benedict Ghiuș³². Cel de-al patrulea volum continuă seria acestor „materiale corp delict” cu articole din ziare aparținând lui Alexandru Mironescu (f. 112-126), alături de diferite acte ale arestării, anchetei și procesului, cum sunt: procesele-verbale de sechestrul asupra bunurilor (Vasile Voiculescu, D. Stăniloae, Em. Mihăilescu), procese-verbale de interogatoriu de inculpat (în ședința publică din 29 octombrie 1958) pentru toți cei 16 acuzați (f. 54-74), urmate de depoziții de martor (f. 75-96), cereri de martori sau de probe din partea acuzaților, lista cu martori propuși de unii dintre acuzați (f. 97-105), urmate de o aglomerare de acte produse în cadrul procesului: adrese pentru luare de cunoștință a datelor judecării, dovezi de primire a mandatelor, mandate de aducere, scurte note de susțineri orale depuse de unii dintre acuzați etc., apoi, urmând sentinței date în ședința publică din 8 noiembrie 1958³³, cererile de recurs – însoțite de actele aferente – pentru fiecare dintre cei șaisprezece acuzați (f. 231-296); se mai adaugă câteva acte referitoare la starea de sănătate a lui Pistol Grigore Dan și documentele privitoare la computarea stării sale de detenție.

Cel de-al cincilea volum continuă cu actele procesului: delegații pentru avocați (f. 5-21), motivele de recurs depuse de inculpați (f. 24-62), amânări succesive ale unor ședințe de judecată, mandate de executare a pedepsei, înștiințări, adrese, extrase de sentință, sechestrul asupra bunurilor lui Sandu Tudor (însoțite de procedurile birocratice aferente), o listă de cincizeci de pagini cu cărțile (1529 de titluri, plus articole) sechestrate lui Sandu Tudor (f. 136-186); procese-verbale de sechestrul, confirmări de primire a documentelor la penitenciarul Jilava, borderouri și fișe de înmatriculare la Jilava (pentru toți acuzații, f. 252-370); mai sunt cuprinse acte de admitere a recursului în supraveghere, acte de grațiere, casare a hotărârilor și încetarea urmăririi penale.

Al șaselea volum din fondul Penal cuprinde acte din detenție și materiale informative mai vechi: fișe de caracterizare, investigații, note informative, denunțuri, referate, fișe medicale, fișe de încarcerare, certificate medicale etc. pentru diferiți acuzați din lot (Dan Grigore Pistol, Vasile Voiculescu, Arsenie Papacioc, Emanoil Mihăilescu etc.). Același tip de acte continuă și în volumul 7: rapoarte din detenție privind atitudinea deținuților, foi de transfer, bonuri de depunere a bunurilor la intrarea în închisoare, fișe medicale, adevăruri de caracterizare, mandate de transfer ș.a. pentru deținuții: Văsâi Gheorghe (George), Rădulescu Nicolae, Ghiuș Vasile Benedict (f. 86-114), Braga Roman (f. 123-165), Boghiu Sofian (f. 191-247), Dubneac Felix (f. 289-311), Papacioc Arsenie (f. 276-364), Făgețeanu Adrian (f. 324-423).

Al optulea volum reprezintă dosarul de control al anchetei și conține toate procesele-verbale de interogatoriu ale acuzaților: Mironescu Alexandru (f. 1-34),

³² *Loc. cit.*, f. 26.

³³ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 4, f. 216-230.

Dubneac Felix (f. 35-48, 125-140), Ghiuș Benedict (f. 49-66, 141-144), Braga Roman (f. 97-122), Mironescu Șerban (f. 152-155), Arsenie Papacioc (f. 167-173), George Văsâi (f. 178-184). Volumul al nouălea conține ordonanțe de reținere, mandate de arestare, procese-verbale de percheziție, ordonanțe de sechestrul, adeverințe de locuire și proprietate, documente privind sechestrul și păstrarea obiectelor personale, procuri, declarații privind obiectele sechestrate pentru acuzații Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, George Văsâi, Făgețeanu (Alexandru) Adrian, Voiculescu Vasile, Stăniloie Dumitru, Mihăilescu Emanoil, Ghiuș Benedict. Al zecelea volum al dosarului continuă cu același tip de acte pentru acuzații Braga Roman, Mironescu Șerban, Pistol Grigore Dan, Dubneac Felix, Boghiu Sofian, Papacioc Anghel, Dabija Gheorghe și Rădulescu Nicolae, în timp ce ultimul volum al dosarului 202 (fostul dosar 113668 din Arhiva Ministerului de Justiție, Direcția Instanțe Militare), al unsprezecelea, îl constituie recursul în anulare al procesului, început în 1995 și terminat în 1996.

În ansamblul lui, Dosarul nr. 202, al lotului „Teodorescu și alții”, funcționează ca un mozaic de informații disparate ce privesc atât desfășurarea anchetei, cât și procesul sau detenția celor 16 persoane arestate. De-a lungul desfășurării anchetei au fost, de asemenea, reactualizate documente din anchete mai vechi sau care atestau activitatea politică anterioară a celor arestați (considerată *a priori* un element de vinovăție).

Narațiunea generală care unește, în *background*, toate aceste documente este presupusa demonstrație a faptului că *dușmanul* uneltește împotriva statului, iar acest complot, concretizat în existența și reuniunile periodice ale unui grup subversiv care duce activitate dușmănoasă, a fost identificat și suprimat de către brațul regimului.

Firește, o astfel de narațiune totalizantă este dificil de forțat asupra unor acțiuni și contexte deloc coerente ce includeau 16 persoane care nu aveau în totalitate legături unele cu celelalte. De aceea, este deosebit de interesantă și relevantă încercarea de a impune o ordine tuturor elementelor narative disparate (întâlniri între cunoscuți, vechi articole de presă scrise în perioada interbelică³⁴, literatură religioasă, excursii la mănăstiri, participarea la viața liturgică a bisericii), astfel ca ele, însumate, să demonstreze realitatea unei amenințări la adresa regimului.

Această coerență, avid afirmată în sentința dată lotului în luna noiembrie, este, de fapt, obținută prin asamblarea conținutului proceselor-verbale de interogatoriu redactate în timpul anchetei, pe parcursul verii anului 1958.

Cum a decurs, așadar, ancheta „Rugului Aprins”?

Primul arestat a fost Adrian Făgețeanu, în februarie 1958. Primele procese-verbale din interogatoriile sale datează din martie 1958 și vizează legăturile lui cu

³⁴ *Loc. cit.*, f. 112-126.

foști legionari, precum și presupusa activitate dușmănoasă dusă sub masca religiei, ordonanța de punere sub învinuire din 16 martie 1958³⁵ înregistrând infracțiunea Articolului 209 pct. 1 din Codul Penal³⁶.

Următoarele procese-verbale de interogatoriu datează abia de după arestarea majorității membrilor, în 14 iunie 1958 (Sandu Tudor, Benedict Ghiuș, Roman Braga, Sofian Boghiu, Felix Dubneac, Arsenie Papacioc, Alexandru Mironescu, George Văsâi, Șerban Mironescu). Așadar, la mijlocul lunii iunie 1958, interogatoriile se concentrau asupra identificării activității politice, a trecutului sau legăturilor legionare ale membrilor grupului, așa cum indică procesele-verbale din perioada 14 iunie 1958 – 22 iunie 1958. Anchetatorii par să fie interesați de orice înseamnă activitate dușmănoasă, activitate politică sau activitate politică împotriva regimului.

Pe de o parte, este reluată în atenție activitatea legionară anterioară a lui Anghel (Arsenie) Papacioc, Adrian Făgețeanu și Roman Braga (care executaseră deja detenție politică și fuseseră eliberați între timp), iar pe de altă parte, anchetatorii încearcă să identifice natura politică a activității spirituale a celor arestați – fără succes. Preț de aproape două săptămâni, ancheta se lovește de refuzul celor arestați de a recunoaște că ar fi desfășurat activitate subversivă. Un exemplu relevant se regăsește în procesul-verbal de interogatoriu luat lui Alexandru Mironescu în data de 15 iunie 1958:

- „ – Declară ce activitate politică a desfășurat Sandu Tudor?
 - Sandu Tudor nu a desfășurat nicio activitate politică niciodată.
 - Răspunsul dtale. nu corespunde adevărului, deoarece este cunoscut faptul că Sandu Tudor a desfășurat activitate politică. Ți se cere să declari adevărul?
 - Îmi mențin răspunsul de mai sus, în sensul că Sandu Tudor nu a desfășurat nicio activitate politică. Declar acest lucru deoarece eu nu l-am auzit niciodată să-mi vorbească despre vreo activitate politică pe care ar desfășura-o.
- Sandu Tudor îmi vorbea numai despre activitatea sa ca scriitor; mi-a citit poezii din volumul intitulat «Comornic» publicat de el în tinerețe, mi-a citit din acatistul «Rugului Aprins al Maicii Domnului» și din manuscrisele sale pe care le-a scris în anii 1957-1958, precum și din alte scrieri ale sale.”³⁷

³⁵ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 1, f. 112-113.

³⁶ „Constituie infracțiune de uneltire contra ordinii sociale și se pedepsește cu munca silnică de la 15-25 de ani și degradarea civică de la 5-10 ani faptul de a iniția sau constitui, în țară sau în străinătate, organizații sau asociații care au drept scop schimbarea ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice, ori de a activa în cadrul unei asemenea organizații sau asociații, ori de a adera la acestea” (Codul Penal 1961, p. 119-120).

³⁷ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 2, f. 124.

De asemenea, anchetatorii încearcă să identifice conținutul politic al lucrărilor scrise de Sandu Tudor și citite în cadrul întâlnirilor celor apropiați, însă se lovesc de realitatea conținutului spiritual al materialelor și discuțiilor presupuse ca dușmănoase. Același interogatoriu continua:

- „– Ce conținut au lucrările lui Sandu Tudor?
- Lucrările lui Sandu Tudor, toate au un caracter religios.
- În afară de cele declarate mai sus, ce alte discuții s-au mai purtat?
- Toate discuțiile care s-au purtat la domiciliul meu au avut un caracter religios.
- Ce discuțiuni dușmănoase regimului s-au purtat cu ocazia întrunirilor ce au avut loc la domiciliul dtale?
- Nu s-a purtat nicio discuție cu caracter dușmănos regimului din R.P.R.
- Răspunsul dtale nu corespunde adevărului; ți se cere să declari ce discuții dușmănoase regimului s-au purtat cu ocazia întrunirilor ce au avut loc la domiciliul dtale?
- Niciodată nu s-au purtat discuții dușmănoase regimului democrat din R.P.R.”³⁸

În paralel, anchetatorii pun întrebări despre activitatea legionară precedentă a lui Anghel Papacioc, Roman Braga, Adrian Făgețeanu, însă aceasta fusese deja dovedită și cei anchetați efectuaseră deja detenție. Miza era demonstrația activității dușmănoase duse sub masca religiei, de după eliberarea din închisoare și până în 1958. Cei anchetați par să afirme că natura activității lor a fost una spirituală și nu politică, însă posibile reformulări ale răspunsurilor consemnate în procesele-verbale de interogatoriu deturneză sensul înspre asumarea vinovăției unei activități împotriva statului duse sub masca religiei³⁹.

Pe parcursul desfășurării interogatoriilor, survine însă o intervenție instituțională. La data de 23 iunie 1958, șeful de serviciu, maior D.C. Șican, și șeful Direcției a III-a din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, lt. col. N. Budișteanu (înlocuit de lt. col. Zambeti H.), semnează o notă⁴⁰ adresată șefului Direcției a VIII-a (Anchete)⁴¹, în fapt, un material destinat pentru „interesul bunei desfășurări a cercetărilor”. Direcția a III-a consideră „că este necesar [...] să vă dăm unele indicații în privința problemelor mai importante ce interesează în mod deosebit munca operativă a organelor noastre pe linia activității contrarevoluționare dusă de călugării ortodocși”⁴².

³⁸ *Loc. cit.*, f. 125-126.

³⁹ Așa cum se observă în procesele-verbale de interogatoriu luate, de pildă, lui Roman Braga (ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 1, f. 277-279).

⁴⁰ Strict secretă.

⁴¹ Securitatea 2006, p. 93.

⁴² ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 8, f. 188.

Posibil nemulțumiți de rezultatele insuficient de concludente ale primelor anchete și procese-verbale de anchetă obținute imediat după arestare, Direcția a III-a, cea care îi supraveghease pe membrii grupului arestat vreme de câțiva ani, stabilește ca necesară în primul rând „clarificarea activității legionare duse sub masca monahismului de către călugării legionari Benedict Ghiuș, Sofian Boghiu și ceilalți complici ai lor”⁴³; în acest context, recomandarea este să se pună accent pe „materialele din care rezultă că Benedict Ghiuș împreună cu călugării Sandu Tudor, Sofian Boghiu și Felix Dubneac, toți foști legionari, au organizat în București un grup dușmănos format din studenți de la institutul de arhitectură și dintre clericii reacționari, grup ce ține ședințe secrete la locuința lui Mironescu Alex., cât și în cadrul mănăstirii Plumbuita și a căruia activitate coincide cu activitatea fostei asociații anticomuniste «Rugul Aprins», care are ca scop de a pregăti pe membrii grupului în spirit mistic naționalist și a duce activitate legionară sub masca monahismului”⁴⁴.

Indicațiile detaliate pe mai mult de patru pagini cuprind teme și subiecte „necesar a se stabili”, în fapt, teme care trebuie demonstrate pe parcursul anchetei: „– Activitatea desfășurată de membrii grupului pe linia fostei așa zisă asociație religioasă «Rugul Aprins», în perioada 1946-1948. – Activitatea grupului desfășurată după anul 1946 când activitatea fostei asociații «Rugul Aprins» a fost desființată. – Care este forma prezentă de organizare a grupării dușmănoase «Rugul Aprins». – Cine sunt toate elementele care fac parte din această grupare. – Rolul conducător al lui Benedict Ghiuș și Sandu Tudor în cadrul grupului. – Legături superioare cu organizația legionară din țară și eventual din străinătate. – Cum acționau elementele conducătoare ale grupului pentru a imprima o linie dușmănoasă activității bisericii ortodoxe române”⁴⁵.

Trebuie observat că subiectele indicate în nota Direcției a III-a includ următoarea presupunere: că asociația religioasă „Rugul Aprins”, care activa în anii 1946-1948, și-a continuat de fapt, în mod ilegal, activitatea, că are o altă formă de organizare, cuprinzând alți membri („elemente”), că această organizație are legături cu organizația legionară din țară sau din exil și că elementele conducătoare ale grupului (Benedict Ghiuș și Sandu Tudor) imprimă o linie dușmănoasă activității.

Așadar, narațiunea pe care o stabilește implicit (și explicit) Securitatea este faptul că întâlnirile de la Antim de la mijlocul anilor 1940 au fost o expresie a activității Asociației „Rugul Aprins”; că această asociație a fost anticomunistă și că și-a continuat nemijlocit activitatea chiar și după 1948, când toate asociațiile și formele de asociere au fost interzise prin lege.

⁴³ *Loc. cit.*

⁴⁴ *Loc. cit.*

⁴⁵ *Loc. cit.*, f. 189.

În 1949, o notă a Securității care urmărea Mănăstirea Antim, menționa cum, „în timpul stăreției arhimandritului Vasilache, a fost primit în Antim fostul director al ziarului «Credința», Sandu Tudor, care în legătură cu arhimandritul Benedict Ghiuș și o sumă de generali deblocați și foști demnitari antonescieni au creat o asociație cu scopul mărturisit mistic, dar care în realitate are și implicații politice, manevrând din umbră și sub masca exercițiului mistic, pregătirea credincioșilor pentru rezistența față de democrație (s.n., I.U.). Asociația poartă curiosul nume de așezământ «Rugul Aprins al Maicii Domnului» – «închinat pentru o cercetare și trăire mai adânc a învățaturii și evlaviei ortodoxe». Activitatea se rezumă la «tot ceea ce poate împlini o viață launtrică adevărată, prin scris, prin cuvânt, prin trăire proprie sau înfăptuire»⁴⁶.

În ciuda scopului exclusiv spiritual, întâlnirile „Rugului Aprins” de la Antim erau, încă din 1949, percepute ca o activitate cu implicații politice. Ironia face ca această notă datată 1949 să fi constituit baza evaluării activității de la Antim ca pe una a unei asociații anticomuniste, ceea ce a oferit suportul narativ pentru povestea uneltirii contra ordinii sociale propuse de ancheta Securității în 1958.

Materialul mai sus-menționat, trimis de Direcția a III-a Direcției a VIII-a, demonstrează întocmai nevoia de coerență narativă pe care Direcția a III-a o impune, direct interesată de a demonstra, în deplină concordanță cu scopul ei definitoriu, activitatea subversivă dusă sub masca religiei și sub masca monahismului. Un alt element considerat deosebit de important este problema „stabilirii activității grupului pe linia educării tineretului, în special a studenților, în spirit mistic-legionar și a rolului avut de prof. Mironescu Alex. în cadrul grupului pe această linie. [...] la dosar există materiale din care rezultă că Benedict Ghiuș și Sofian Boghiu, foști legionari, au atras la activitatea dușmănoasă a grupului o serie de studenți de la institutul de arhitectură și de la alte institute, ca Văsâi George, Pistol Gr. Dan, Popescu Anda, Rădulescu Nae, Săulescu Vintilă și alții. Sursa «Zamfir Pană» semnalează că în casa profesorului Mironescu Alex. [...] se țin ședințele grupului dușmănos «Rugul Aprins», conduse de călugării legionari Benedict Ghiuș și Sandu Tudor în scopul de a pregăti pe participanți într-un spirit mistic naționalist, precum și faptul că instigă pe studenții ce fac parte din grup împotriva regimului, imprimând ședințelor pe care le țin în casa lui Mironescu Alex. un spirit anticomunist⁴⁷. Alte teme recomandate de Direcția a III-a cuprind potențialele legături cu legionari ale membrilor grupului sau legăturile cu Andrei Scrima și episodul plecării sale în India.

După ce acest material parvine Direcției a VIII-a, direcția narativă a proceselor-verbale rezultate în urma interogatoriilor insistă asupra problemei

⁴⁶ ACNSAS, Fond DGSS, dos. 213/1949, f. 113.

⁴⁷ *Loc. cit.*, f. 190.

educației dușmănoase. De pildă, replici din interogatoriul luat în 1 iulie lui George Văsâi consemnează că:

„– Atât mie cât și grupului de studenți compus din Mironescu Șerban, Rădulescu Nicolae și Mihăilescu Emanoil, [Teodorescu Alexandru/Sandu Tudor] a căutat să ne arate în repetate rânduri că puncte din concepția materialistă vin să oprească pe om în evoluția lui spirituală. Îmbinarea educației religioase – pe care Teodorescu Alexandru ne-o făcea – cu elemente care atingeau concepția materialistă a tins să ne rupă de realitatea materială a vieții. Îmi dau seama că aceasta ducea la transformarea noastră în elemente ostile regimului din RPR. Pe această linie de educație, Teodorescu Alexandru a urmărit să ne atragă în rândurile monahismului (călugăriei) de unde să slujim unor concepții reacționare regimului din RPR”⁴⁸.

Aceleași idei se regăsesc și în celelalte procese-verbale de interogatoriu, iar direcția narativă imprimată detaliază activitatea dușmănoasă rezultată în urma educației mistico-naționaliste pe care cei mai în vârstă le-o făceau tinerilor, îndepărtându-i astfel de valorile materialiste și de activitatea politică în cadrul regimului.

După un iulie torid, au mai urmat și alte arestări: la 29 iulie (studentul Nicolae Rădulescu și tânărul Dan Grigore Pistol), la 5 august (scriitorul Vasile Voiculescu și medicul Gheorghe Dabija) și la 4 septembrie (părintele Dumitru Stăniloae). O ultimă arestare, surprinzătoare, apare după o vară de anchete. La 17 septembrie 1958 este reținut peste 24 de ore, iar apoi depus în arest studentul la arhitectură Emanoil Mihăilescu. Rememorând situația în cadrul unui interviu, Mihăilescu observa cum, atunci „când m-a arestat – a doua zi, când a venit să mai facă o percheziție acasă, i-a spus [ofițerul, n.a.] tatălui meu și mamei mele, zice: *Eh, a căzut și el ca musca-n lapte*. Nu că aș fi spus eu ceva, am ținut un discurs înflăcărat împotriva lui Lenin sau a lui Marx, nici vorbă. Nu era nicio acuză că aș fi zis nu știu ce, decât presupuneri că am participat la discuții dușmănoase. Și asta era o crimă. Cinci ani muncă silnică. Mi-a fost greu la început să mă obișnuiesc cu această condamnare, care mi se părea stupidă și nedreaptă. Eu înțeleg să capăt condamnare, dar pe niște treburi reale, pe care le făcusem și le săvârșisem, nu?”⁴⁹.

Procesul început în ziua de 29 octombrie 1958 s-a încheiat cu Sentința nr. 125, dată de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare în Dosarul nr. 2164/1958, la data de 8 noiembrie 1958, de către un Colegiu de fond compus din lt. col. Emil Hirsch (Președinte al Colegiului de fond), căpitan de justiție Fănică Munteanu (în calitate de judecător), lt. col. Horațiu Bob și maiorii Petre Țepordei și Nicolae Bălțatu (în calitate de asesori populari) și căpitan de justiție Mihail

⁴⁸ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 1, f. 201-202.

⁴⁹ Intervi cu Emanoil Mihăilescu realizat de Ioana Ursu, 25 noiembrie 2013, București, arhiva autoarei.

Răsuceanu (procuror militar), având ca secretar de ședință pe Gheorghe Pârvan. Cuprinsă pe 29 de pagini de arhivă, sentința acestui proces este relevantă pentru înțelegerea rațiunii de a fi, a exista și a acționa a aparatului represiv al Securității la mijlocul anilor 1950.

Sentința rezumă povestea vinovăției lotului „Rugului Aprins” astfel: ieroschimonahul Daniil (Alexandru Teodorescu/Sandu Tudor) nu a făcut altceva decât să continue activitatea pe care o dusesse „împotriva poporului” încă din perioada interbelică. Adrian Făgețeanu, Roman Braga și Arsenie Papacioc și-au continuat activitatea legionară, desfășurată chiar și după (!) ieșirea din închisoare. Mai mult, activitatea lor s-a conjugat cu cea a celorlalți membri ai lotului. Benedict Ghiuș, Sofian Boghiu și Alexandru Mironescu apar ca artizani ai organizării întâlnirilor și educării dușmănoase a tinerilor studenți care vizitau casa profesorului Mironescu sau participau la slujbe la mănăstirea Plumbuita. Felix Dubneac și Arsenie Papacioc apar în legătură cu un caiet de poezii compuse în închisoare de Radu Gyr. Studenții (George Văsâi, Șerban Mironescu, Nicolae Rădulescu, Emanoil Mihăilescu) apar ca vinovați în legătură cu întâlnirile de la Mironescu. Dumitru Stăniloae este și el vinovat pentru vizitele făcute acasă la Alexandru Mironescu. Vina lui Gheorghe Dabija – că se întâlnise cu unii din grup în cadrul unei lecturi a acatistului „Rugului Aprins”, dar și pentru că era un vechi cunoscut din vremea întâlnirilor de la Antim. Concluziile completului de judecată apar reluate periodic: vinovăția s-a confirmat pe baza propriilor declarații, coroborate cu mărturiile celorlalți anchetați, precum și a probelor aflate la dosar.

Acest delir narativ oferă o poveste în care deopotrivă legionari, anti-„democrați” și educatori în spirit „dușmănos” ai tineretului, converg în a lua parte la o asociație subversivă – „Rugul Aprins”, care întrunește elementele constitutive pentru a fi calificată drept uneltitoare împotriva ordinii sociale⁵⁰.

Însă chiar la o lectură inversă, dinspre sentință înspre faptul care, teoretic, ar fi reclamat sentința, observăm ușor că afirmațiile nu se susțin, că mult clamata coerență nu există și că, de fapt, cei 16 arestați nu au avut nici dorința, nici capacitatea, nici mijloacele și nici realitatea de a întemeia o organizație anticomunistă care să acționeze în vederea schimbării ordinii sociale existente.

Lotul „Rugului Aprins”, firește, nu a fost singurul grup arestat în anul 1958, astfel încât reprimarea membrilor acestuia, dar și modul în care arată dosarele represiunii, adică felul în care o narațiune coerentă a fost imprimată unor fapte disparate, nu constituie singurul exemplu din multitudinea de arestări efectuate în 1958. Mulți oameni au căzut pradă acestui val represiv al regimului, ale cărui rațiuni păreau să nu mai fie activitatea politică *reală* a celor arestați, ci *percepția* asupra celor considerați ostili, dușmănoși regimului – prin origine, atitudini, educație, valori sau scrieri literare.

⁵⁰ ACNSAS, Fond Penal, dos. 202, vol. 4, f. 227^v.

Dincolo de restituirea documentare și de încercările de interpretare a dosarelor provenite din arhiva Securității, rămân însă întrebări legate de natura abuzurilor regimului. Unde anume s-a aflat nedreptatea? În violența anchetelor, în ilegitimitatea regimului, în schimbările legislative, în interpretarea legii, în influența conducerii partidului asupra represiunii sau în narațiunea represivă însăși?

Abrevieri bibliografice

- ACNSAS – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
Codul Penal 1961 – *Codul Penal. Text oficial cu modificările până la data de 1 decembrie 1960, urmat de o anexă de legi penale speciale*, București, 1961
Enache 2009 – George Enache, *Decretul 410/1959. Un scurt bilanț la 50 de ani de la adoptare*, în *Lumina*, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/decretul-410-1959-un-scurt-bilant-la-50-de-ani-de-la-adoptare-37899.html> (accesat 13.05.2023)
Păiușan, Ciuceanu 2001 – Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. 1: 1945-1958, București, 2001
Plămădeală 2002 – Antonie Plămădeală, *Rugul aprins*, Sibiu, 2002
Scrima 1996 – André Scrima, *Timpul rugului aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, București, 1996
Securitatea 2006 – Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri – cadre, obiective și metode*, vol. I (1948-1967), București, 2006

